

Ontwaak!

'Bestijg de levensvogel als u weten wilt' [1].

In de orthodoxe boeddhistische literatuur bestaan, zegt men, twee soorten geschriften. In de eerste plaats zijn er de *sūtra's*, een term die eigenlijk 'draad' betekent en die in ruimere zin de betekenis kan hebben van een kort aforisme. Men zegt dat de *sūtra's* verhandelingen zijn die door de Boeddha zelf zijn gehouden en die in sommige gevallen ook betrekking hebben op redevoeringen die weergegeven zijn door zijn arhat- en bodhisattva-leerlingen.

De tweede soort literatuur wordt aangeduid als *shāstra's*, werken die discursief, logisch en becommentariërend van aard zijn en die nog steeds van grote waarde zijn, omdat ze in veel gevallen geschreven zijn door degenen die in contact kwamen met de oorspronkelijke innerlijke verlichting. Ik noem deze twee richtingen in de boeddhistische literatuur niet alleen omdat het overduidelijk is dat *De Stem van de Stilte* boeddhistisch is qua leringen, maar ook omdat het eerder tot de soort van de *sūtra*-teksten lijkt te behoren dan tot de *shāstra*-teksten. Het werk dat we hier ter hand nemen als een leidraad voor transformatie geeft ons dan ook geen lange verklaringen of logische en discursieve argumenten. Het spreekt rechtstreeks tot ons en schudt ons wakker door middel van een soort psychologische en zelfs spirituele shockbehandeling. Het daagt ons uit en doet een beroep op aspecten van onze aard waarvan we ons slechts vaag bewust zijn.

Dit kan ik nog verder benadrukken door te verwijzen naar een onderscheid dat Thomas de Quincy maakte, die zei dat er twee soorten literatuur zijn: literatuur die informatie verschaft en literatuur die beïnvloedt. Volgens De Quincy kan iedereen informatieve literatuur lezen en eruit leren. Je hoeft niet een bepaald soort leven te leiden; je hoeft niet een bijzonder iemand te zijn, behalve dat je een gemiddelde intelligentie moet hebben om de woorden en de informatie die door die woorden wordt overgebracht te begrijpen. Door zulke literatuur kan men buitengewoon goed geïnformeerd raken over allerlei onderwerpen.

Beïnvloedende literatuur daarentegen is literatuur die een individu beweegt. Pythagoras verwees naar zulke geschriften als literatuur die een energie bezit, een spirituele energie die, onder bepaalde voorwaarden, een transformerend effect kan hebben op het leven van een individu. Jacob Needleman schrijft in zijn boek *The Heart of Philosophy* over deze Pythagorese opvatting:

Over de energie van zulke ideeën werd in de oude taal gesproken als spiritueel voedsel [...] Het onder woorden brengen van deze ideeën is slechts één aspect, hoewel heel belangrijk, van de voorwaarden die noodzakelijk zijn om de energie die zij bevatten over te brengen [...] Het op de juiste wijze formuleren van grote ideeën heeft tot gevolg dat het een mens tot zwijgen brengt en dat het zijn denken tot stilstand brengt.

We hebben beide soorten literatuur nodig, maar het is nuttig om tussen beide onderscheid te maken, zodat we begrijpen dat, wanneer we in informatieve literatuur aan het leren of studeren zijn om informatie te verkrijgen, deze kan worden vergeleken met *shâstra's*, nuttig om onze geest te verruimen, nieuwe inzichten te verschaffen en ons een steeds groter begrip te geven. Anderzijds dient beïnvloedende literatuur die verwant is aan de *sûtra's* een heel ander doel, maar om dat te verwezenlijken moeten we erkennen dat waar begrip, ware wijsheid, van binnenuit komt en daarom gewekt moet worden. Misschien is het niet eens zozeer dat de wijsheid moet worden gewekt, maar dat we zelf moeten ontwaken door ons die wijsheid, die er altijd is, eigen te maken en er één mee te worden. *De Stem van de Stilte* is beïnvloedende literatuur: vele, zo niet alle passages, aforismen of verzen bewegen ons ten diepste en hebben tot gevolg dat wij onze geest in een toestand van innerlijk zwijgen brengen, een toestand waarin we ten volle en totaal wakker worden en daardoor ontvankelijk voor de intuïtie in de meest ware zin van het woord, voor de wijsheid, de waarheid en de werkelijkheid die ten grondslag liggen aan alle bestaan, waarin we het bestaan waarnemen met een 'ongesluierd geestelijk inzicht', om de woorden van H.P. Blavatsky te gebruiken.

Zelfs de titel, *De Stem van de Stilte*, die we als onze leidraad nemen op het pad van innerlijke naar uiterlijke transformatie zou ons wakker moeten schudden voor een geweldige waarheid: de stilte, de leegte, dat waaruit al het geschapene voortkomt heeft een stem. We vinden dit concept, dat in feite een heel abstract idee is, terug in de joods-christelijke geschriften en we zien het ook uitgedrukt in de heilige geschriften van andere religieuze overleveringen. In het eerste hoofdstuk van het boek Genesis lezen we deze uitspraak: *En God zeide: laat er licht zijn* [2].

Hier spreekt een stem vanuit de stilte van het niet-iets-zijn, vanuit een ruimte die in de occulte literatuur soms *âkâsha* genoemd wordt, een stem, niet van één of andere antropomorfe godheid, maar van de ruimte zelf die klank voortbrengt om een gemanifesteerd universum tot bestaan te brengen. In het mystieke evangelie volgens Johannes staan deze schitterende poëtische woorden: *In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God* [3]. N. Sri Ram schreef:

'De stem van de stilte' is een mystieke spreekwijze die vele betekenissen heeft die betrekking hebben op verschillende niveaus. We kunnen de stem op ons niveau opvatten als de stem van *buddhi* of intuïtie. Intuïtie is niet zo maar een vaag idee of vermoeden; het is een met zekerheid begrijpen, een onfeilbare aanwijzing die pas van binnenuit komt wanneer de geest niet verward wordt door het denken. De stem van de intuïtie spreekt tot ons op momenten dat we ons ervoor openstellen [4].

Het is misschien goed om hier even stil te staan bij de andere term die gebruikt wordt in de titel van dit kleine werkje dat de leidraad is bij ons onderzoek. In feite bevat de titel van de verhandeling die HPB ons gaf een paradox die onze aandacht verdient, want het lijkt toch wel vreemd om deze twee woorden 'stem' en 'stilte' naast elkaar te zetten, zoals dat in deze titel gebeurt. Als de term 'stem' verwijst naar intuïtie, waarnaar verwijst de term 'stilte' dan? In de boeddhistische traditie, waarin dit werkje

zeker wortelt, is een basisprincipe dat ten grondslag ligt aan al het bestaande het begrip *shûnyatâ*, vaak vertaald als 'zo-heid' maar ook als 'ledigheid'. Etymologisch is het afgeleid van de werkwoordstam *svi*, dat 'zwellen' of 'zich uitzetten' betekent, merkwaardig genoeg dezelfde betekenis als de stam waarvan het woord *Brahman* is afgeleid. Het betekent dus die fundamentele zo-heid of niets-heid waarvan alles wordt afgeleid. *Shûnyatâ* kan worden omschreven als de ultieme stilte, de oorspronkelijke stilte van waaruit de scheppende stem weerklonk om alles wat bestaat tot manifestatie te brengen. Deze oorspronkelijke stilte ligt ook aan ons bestaan ten grondslag en dus kunnen we, wanneer we ons in een toestand brengen van werkelijk zwijgen, de stem van *buddhi* of scheppende intuïtie horen. We kunnen zeggen dat de stem het in zichzelf bestaande geluid van de werkelijkheid is dat men hoort wanneer men *shûnyatâ* ervaart, dat wil zeggen wanneer men alle beperkingen die aan de werkelijkheid zijn opgelegd opruimt.

Madame Guyon, de grote Franse 17^e eeuwse mystica, maakte een onderscheid dat ons kan helpen als we nader ingaan op de noodzaak om te ontwaken, wat in feite een ontwaken is voor de essentiële 'zo-heid' van alles. Ze zei dat er vier soorten stilte zijn: het stil zijn van geluid, het stil zijn van verlangen, het stil zijn van het denken en het stil zijn van de wil. Misschien herinnert u zich het vrij beroemde verhaal van de Boeddha die eens werd benaderd door een monnik die graag wilde weten of er al dan niet een onafhankelijk zelf bestaat. Er wordt gezegd dat de Boeddha een 'verheven zwijgen' in acht nam. Dit zouden we kunnen omschrijven als het zwijgen van de wil, aangezien het het stopzetten was van elk ik-bewustzijn, het realiseren van *shûnyatâ*, of van de zo-heid in alles, wat ook de leegte is van wat elk 'zelf-zijn' genoemd wordt. De stilte van het denken of het stil zijn van de geest is het doel van yoga en daarnaar wordt overal in *De Stem van de Stilte* steeds opnieuw verwezen.

Worstel met uw onreine gedachten, voordat ze u overweldigen [5].

Beheers uw gedachten, strever naar volmaking,
als u over haar drempel wilt gaan [6].

U moet die standvastigheid van geest bereiken, waarin geen bries,
hoe krachtig ook, enige aardse gedachte kan binnenvoeren [7].

De stilte van verlangens verwijst duidelijk naar de noodzaak om onze emoties onder controle te brengen, zodat we niet de hele tijd gevuld worden met het lawaai van wat we wel en wat we niet leuk vinden, terwijl de stilte van geluid moet slaan op het ophouden van het uiterlijk lawaai dat we maken in onze gang door de wereld. Want het fysieke lichaam zelf heeft zijn eigen geluiden en het is niet gemakkelijk om die tot een totaal zwijgen en een complete rust te brengen. Zoals we zullen zien betekent 'bestijg de levensvogel' het bereiken van een toestand van evenwicht, wat een toestand is van zowel uiterlijke als innerlijke stilte, maar daarmee loop ik vooruit op de beschouwing van het proces van ontwaken dat een noodzakelijke fase is in het transformatieproces.

In *De Stem van de Stilte* wordt tegen de aspirant gezegd:

Voordat de ziel kan zien, moet de innerlijke harmonie bereikt worden [...]
Voordat de ziel kan horen, moet het beeld (de mens)
even doof worden voor bulderen als voor fluisteren [...]
Voordat de ziel kan verstaan en zich zou kunnen herinneren,
moet zij één worden met de stille spreker ^[8] [...]

In theosofische woorden uitgedrukt zou men zich de 'stille spreker' kunnen voorstellen als de monade, *atma-buddhi*, het onsterfelijke deel van onze natuur, de god binnenin ons die licht en transformatie doet ontstaan. Onze taak op dit pad van transformatie is het bereiken van dat diepe bewustzijn, die fundamentele natuur binnenin ons, wanneer een stem kan worden gehoord vanuit de stilte.

Wij kunnen vragen: 'Hoe doen wij dat bewustzijn in onszelf dan ontwakken?' *De Stem van de Stilte* geeft een aantal suggesties over wat moet worden gedaan om dat soort bewustzijn te bereiken dat kenmerkend is voor iemand die HPB aanduidt als een 'kenner van het Alzelf' ^[9] en die zij nader definieert in haar aantekeningen als een '*tattvajñāni*, ofwel iemand die de beginselen in natuur en mens kan onderscheiden' ^[10]. Eén van de essentiële wijzen om zo'n 'kenner' te worden, wordt eenvoudigweg zo aangegeven: 'Bestijg de levensvogel als u weten wilt' ^[11]. Nu ligt het in de aard van een vogel om naar boven te vliegen. Als men naar een hoger gelegen punt gaat, bijvoorbeeld naar een bergtop, dan krijgt men een groter overzicht. Vanuit een vliegtuig kun je veel meer zien dan vanuit een trein of auto. Dit betekent niet dat het van dichterbij zien van een plek die je ziet wanneer je uit wandelen gaat of in een auto rijdt niet belangrijk is. Maar om een wijder perspectief te krijgen van het hele gebied dat men wenst te onderzoeken is het nuttig om er een blik vanuit de hoogte op te werpen.

De theosofische visie op de wereld geeft, zoals we in de eerste lezing benadrukten, een panoramisch overzicht en dit is een essentieel element waarom zij zo uniek is. Veel filosofieën en wetenschappen starten vanuit een zeer beperkte visie. In sommige gevallen beperkt die visie zich bijvoorbeeld slechts tot de stoffelijke wereld en het bestaan van iets buiten het stoffelijke of materiële wordt als misschien plausibel, maar niet erg waarschijnlijk aangenomen. De theosofische filosofie van haar kant moedigt ons juist aan om de ruimst mogelijke visie te ontwikkelen en niet met het stoffelijke te beginnen, maar met dat wat de basis van ons bestaan is, de allerhoogste werkelijkheid die ten grondslag ligt aan al het bestaande.

In *De Stem van de Stilte* worden we aangemoedigd om die ruimere visie te ontwikkelen, de visie die een vogel zou hebben. Welke visie is dat? Vanuit theosofisch perspectief is het een visie op het universum die je ten diepste doet beseffen dat al het bestaande één is, dat alle leven één is, een eenheid die wordt weerspiegeld naar elk niveau van het bewustzijn. Als ons doel is, zoals *De Stem van de Stilte* ons zegt, om 'in de voetsporen [...] te treden van de heilige *Tathāgatha*' ^[11], hetgeen betekent het bodhisattva-pad te kiezen, dan moeten we de wereld en alles daarbinnen zien zoals een bodhisattva dat doet. Er is wel gezegd dat een bodhisattva de enkele draad ziet die alle bewustzijn, alle wezens verbindt. Deze eenheid komt voort

uit het feit dat elk niveau van bewustzijn slechts een differentiatie is van één essentieel en ongedifferentieerd bewustzijn. Op elk niveau is het ongedifferentieerde aanwezig in het gedifferentieerde. Dit daadwerkelijk in te zien, betekent een getransformeerde visie te hebben verkregen op de wereld en alle schepselen daarbinnen. Zoals we zullen zien, leidt zo'n getransformeerde visie tot een veranderde wijze van handelen in de wereld. Maar eerst moet, zoals de woorden van onze tekst ons vertellen, 'het stoffelijk oog blind worden voor alle begoocheling' ^[8]. De grote begoocheling van afgescheidenheid, de illusie van anders te zijn, moet worden opgelost en weggenomen, want we moeten tot de kennis komen, zoals HPB tegen haar studenten zei, dat 'het bestaan in werkelijkheid één is'. Het is een toestand van zien waarin, om nogmaals de tekst aan te halen, 'uw *zelf* in het Zelf verloren is, *uzelf* naar Uzelf, opgegaan in dat Zelf waarvan u eerst een straal was' ^[12]. Vanuit zo'n gezichtspunt ontstaat 'de juiste waarneming van bestaande dingen' ^[13].

Wanneer men eenmaal een dergelijke visie bereikt heeft, die wijze van waarnemen, dat innerlijk weten, 'dan kunt u rusten tussen de vleugels van de grote vogel' ^[14]. In een dergelijke toestand rusten 'tussen de vleugels' is te komen tot een toestand van innerlijk evenwicht, en dat is niet een statisch evenwicht. We kunnen denken aan een koorddanser in een circus: als hij over de hoge draad loopt, blijft hij niet stram en stijf, maar hij beweegt gracieus van de ene naar de andere kant en toch is daarbinnen wat we kunnen noemen een stil centrum, een centrum van evenwicht of balans. Ware transformatie vindt plaats vanuit dát centrum. Tegelijkertijd is het een plaats van rust, in die zin dat het stille centrum ons ware thuis is, ons nest als het ware; onze tekst zegt het zo:

Ja, zoet is het rusten tussen de vleugels van dat wat niet geboren is,
noch sterft, maar het aum is in alle eeuwigheid ^[15].

Wat betekent dit? Als we ons herinneren dat *De Stem van de Stilte* een beïnvloedende tekst is, kunnen we de rijkdom van de metafoor die nu voor de 'levensvogel' gebruikt wordt, onderzoeken. Want die vogel wordt hier het heilig woord genoemd, het scheppend woord, waardoor een heel gemanifesteerd universum tot leven wordt gewekt.

Het is het 'aum' of 'om', een woord waarvan men zegt dat het het meest complete woord is dat verklankt kan worden, want om het ten volle te laten klinken, moeten we het volledige register van de stem en van het spraakorgaan benutten, van de keel, via de centrale mondholte, tot de lippen toe.

In de *Nādabindu Upanishad* zegt men dat het aum het vierlettergrepige woord is waardoor verleden, heden en toekomst vastgelegd wordt. Het heeft vier lettergrepen omdat het eindigt met wat bekend staat als de *ardha-mātrā* of halve lettergreep. Verder wordt in die upanishad gezegd dat de vogel het geheel van het bestaande vertegenwoordigt en zo komt het dat de A zijn rechtereulegel is; de U zijn linkereulegel; de M zijn staart, terwijl de *ardha-mātrā* of halve lettergreep zijn hoofd is. De poten van de vogel zijn de drie guna's, *sattva*, *rajas* en *tamas*, de eigenschappen van de materie op elk niveau, terwijl het lichaam de waarheid is. Het rechteroog is *dharmā* en

het linkeroog *adharmā*. De 'voeten' van de vogel symboliseren de stoffelijke wereld (*bhūrlōka*); de heupen het mentale (*svarlōka*); de navel het buddhische (*maharlōka*); het hart het atmische (*janarlōka*); de keel *anupadaka* (*taparlōka*); terwijl het midden van de wenkbrauwen en het voorhoofd *adi* vertegenwoordigen (*satyalōka*). Zo'n vogel te bestijgen is inderdaad de 'al-kenner' worden.

De levensvogel heeft dus vele betekenissen, net zoals het heilige woord 'aum' of 'om'. In de *Māndūkya Upanishad* vertegenwoordigt het aum de vier stadia van bewustzijn en daarom is het verklanken van dat woord een overgaan van onze huidige toestand van bewustzijn naar een getransformeerde toestand van bewustzijn. In de *Purāna*'s, en in het bijzonder in de *Vishnu-Purāna*, staat de vogel bekend als hamsa, 'wiens ademhalingsgeluid de magische melodie is van de schepping en de oplossing van de wereld' [16]. *Vishnu* is ook het symbool van wijsheid. De hamsa is de mythologische vogel waarvan men veronderstelt dat hij het vermogen heeft melk uit water te halen, wat slaat op zijn vermogen tot onderscheiden, symbool voor inherente wijsheid.

De *hamsa* of zwaan is een belangrijk symbool omdat hij in zijn levenswijze de tweevoudige aard van alle wezens laat zien. Ten eerste zwemt hij op het water, maar is er niet vast mee verbonden. Ten tweede kan hij zich van het water losmaken en opstijgen naar de zuivere ruimte, en daar is hij evenzeer thuis als in de wereld daar beneden. Zo symboliseert hij de ongebonden vrije zwerver, degene die in staat is zich door alle rijken van het bestaan te bewegen. Ieder van ons moet de *hamsa* worden, want hoewel wij ogenschijnlijk aardgebonden en beperkt zijn, kunnen we vrij en onbegrensd worden zoals deze vogel. Een mens die een bepaald niveau van evolutie bereikt heeft, en we stellen ons dat niveau vaak als 'bevrijd' voor, wordt een *hamsa* of een *paramahamsa* genoemd, iemand die waarlijk vrij rondtrekt door alle werelden, vlekkeloos als de witte *hamsa*, vrij van alle verkleuringen die worden veroorzaakt door voorkeur of afkeer, aantrekking of afstoting.

Het woord *hamsa* zelf is, net als het 'aum', een mystiek woord waarin grote vermogens schuilen, want men zegt dat, wanneer men het voortdurend herhaalt, het klinkt als *so-ham* of *sa-aham*, waarbij *aham* 'ik' betekent en *sa* 'hij' of 'dat'. Door het aldus te herhalen zeggen we dus: 'Dat ben ik; ik ben dat'. In één woord verklaren we het gehele mysterie van het bestaan.

In één van de *Upanishads* wordt gezegd dat de *hamsa* als een symbool van het goddelijk Zelf in het lichaam van het universum zichzelf manifesteert door middel van een lied en dat, wanneer een groot yogi *prānāyāma* beoefent, hij het ritme van zijn ademhaling hoort als een manifestatie van dat lied of die melodie. Ook wij kunnen die innerlijke stem of dat ritme horen, want het inademen, zegt men, maakt het geluid *ham* en het uitademen het geluid *sa*. Wanneer we in- en uitademen zingt onze adem *hamsa*, *hamsa* en onthult ons zo voortdurend de innerlijke aanwezigheid van de Ene. In ons beperkte bewustzijn vergeten we deze mystieke waarheid. Toch zingt elke ademtocht, elke in- en uitademing van ons, over de eenheid van al het bestaande: 'Ik ben Dat; Dat ben Ik'.

Hier en nu is de vogel bekend als *kālahamsa*, de vogel in de tijd, want *kāla* is tijd. Uiteindelijk zullen we *paramahamsa* worden, hetgeen in de taal van onze tekst betekent: een bodhisattva worden, vrij om zich door alle niveaus van het bestaan te bewegen, door alle niveaus van het bewustzijn. Op elk moment bestijgen we de *levensvogel*. Ons probleem is dat we dat niet weten, dat we het 'aum', dat het universum als één geheel in zich besloten heeft, niet horen omdat we, figuurlijk gesproken, eerst op de ene vleugel van de tijd zitten en dan op de andere. Alleen wanneer we de *levensvogel* bestijgen, wanneer we in het centrum rusten en op de stromingen van de lucht drijven, ontwakken we tot de ene werkelijkheid. Omdat we voor het ene zijn ontwaakt, zijn we ontwaakt voor alle mogelijkheden. In de woorden van de *Mandukya Upanishad*:

OM! Mogen onze oren het goede horen.

Mogen onze ogen het goede zien.

Mogen wij hem dienen met de kracht van ons lichaam.

Het woord OM

dat het onvergankelijke Brahman is,

is het universele, het onvergankelijke.

Verleden, heden en toekomst,

alles is AUM.

En alles wat aan gene zijde ligt

van de drie verdelingen van de tijd

(verleden, heden en toekomst),

ook dat is AUM [17].